

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเรื่องประชาธิปไตยเป็นเรื่องใกล้ตัวจากเยาวชนถึงเยาวชน ในจังหวัดเชียงใหม่” นี้ ยึดหลักการมีส่วนร่วมในแนวทางของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือกระบวนการ PAR) ของ Horton & Zacharakis-Jutz (1987) (อ้างใน Servaes et al. with Arnst,1996) เป็นสำคัญ คือ กระบวนการที่มี 3 ขั้นตอน ได้แก่ Study ► Reflection ► Action เพราะเชื่อว่า ในการสื่อสารเพื่อให้ความรู้ นั้น หากผู้สื่อสาร (Sender หรือ Communicator) และผู้รับสาร (Receiver หรือ Audience) เป็นคนกลุ่มเดียวกัน (เป็นเยาวชนเหมือนกัน) มักจะออกแบบ วางแผน และผลิตชุดการสื่อสารได้สอดคล้อง เข้าถึง หรือโดนใจกันได้มากที่สุด เรียกได้ว่าเป็นการสื่อสารแนวนอน (Horizontal Communication)

วัตถุประสงค์ในงานวิจัยชิ้นนี้มี 4 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ ได้ศึกษาเข้าใจว่าประชาธิปไตยเป็นเรื่องใกล้ตัวอย่างต้องแท้ ทั้งทางทฤษฎี และทางปฏิบัติ จนกระทั่งสามารถถ่ายทอดให้เยาวชนทั่วไปคนอื่นได้ (2) เพื่อผลิตสื่อเผยแพร่ความรู้ให้เยาวชนทั่วไป ได้เข้าใจว่าเรื่องประชาธิปไตยเป็นเรื่องใกล้ตัว โดยให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้เป็นผู้วางแผน ออกแบบ และผลิตสื่อด้วยตัวเองทั้งหมด (3) เพื่อศึกษากลยุทธ์ในการสื่อสารของเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ถึงเยาวชนทั่วไป ในการถ่ายทอดความรู้เรื่องประชาธิปไตยเป็นเรื่องใกล้ตัว และ (4) เพื่อหาแนวทางในการสร้างเครือข่ายทางการสื่อสารเกี่ยวกับความรู้เรื่องประชาธิปไตย ของเยาวชนในจังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินงานของงานวิจัยชิ้นนี้มี 7 ขั้นตอน ได้แก่ (1) รับสมัครเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ ซึ่งรับเฉพาะเยาวชนที่สมัครใจเท่านั้น เพราะมีผลต่อความทุ่มเทและความตั้งใจจริงในการทำกิจกรรม (2) ศึกษาสถานการณ์ หรือ Study: เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ร่วมกันศึกษาสภาพสื่อในปัจจุบันว่า เยาวชนสามารถเข้าถึงหรือเปิดรับสื่อเกี่ยวกับประชาธิปไตยประเภทใด และเนื้อหาเป็นอย่างไรบ้าง รวมถึงวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของสื่อดังกล่าว แล้วสรุปผลไว้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการผลิตสื่อต่อไป หลังจากนั้น เยาวชนก็ได้ร่วมกันเรียนรู้เนื้อหาเรื่องประชาธิปไตยเป็นเรื่องใกล้ตัวจากวิทยากร เพื่อเติมเต็มความรู้ทางเนื้อหา ก่อนจะก้าวไปเป็นผู้ผลิตสื่อในขั้นตอนต่อไป (3) วางแผนจัดการสถานการณ์ที่ศึกษา หรือ Reflection: เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ร่วมกันเลือกประเภทและรูปแบบของสื่อที่จะผลิตขึ้น โดยเน้นการจัดข้อบกพร่องเดิม ๆ ของสื่อที่มีมาตั้งแต่อดีต และสอดคล้องกับวิถีชีวิตเยาวชนในปัจจุบันมากที่สุด ด้วยการใช้ข้อมูลในขั้นตอนที่ผ่านมา กับพฤติกรรม การเปิดรับ-การใช้สื่อของตนเองเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ (4) ปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้หรือ Action เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ร่วมกันผลิตและเผยแพร่สื่อที่วางแผนและออกแบบไว้ (5) ประเมินผลร่วมกัน (6) หาแนวทางสร้างเครือข่ายเรื่องประชาธิปไตยในกลุ่มเยาวชนทั่วไปใน จ.เชียงใหม่ ซึ่งอาจนำไปใช้สร้างเครือข่ายในอนาคตได้ และขั้นตอนสุดท้ายคือ (7) ผู้วิจัยวิเคราะห์ สรุปผล และถอดกลยุทธ์ที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ใช้ใน

กระบวนการทั้งหมด เพื่อจะได้ทราบแนวทางในการสื่อสารให้เข้าถึงกลุ่มเยาวชนใน จ. เชียงใหม่ อันอาจนำไปพัฒนาหรือปรับปรุงใช้กับประเด็นอื่น และพื้นที่อื่นได้ต่อไปในอนาคต

ผลของการวิจัยครั้งนี้พบว่า

1. กระบวนการ PAR ที่ยึดแนวทาง Study ► Reflection ► Action ในการศึกษาชั้น ทำให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นหลายด้าน ได้แก่

(1.1) การได้ Study ก่อนผลิตสื่อ ทำให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น 2 ด้าน ได้แก่ การศึกษาสภาพสื่อในอดีต ทำให้มองเห็นจุดอ่อนและเกิดความพยายามสร้างสื่อที่ไม่บกพร่องคือ “เนื้อหา” ที่ควรสั้น กระชับ และควรเน้นให้ชัดเจนว่า ประชาธิปไตยเป็นเรื่องใกล้ตัว ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการปกครองเพียงอย่างเดียว ส่วน “รูปแบบ” ที่ควรจะสะดุดตา และออกแนวบ้นเทิง ที่ไม่น่าเบื่อ นอกจากนี้ การเรียนรู้เนื้อหาเรื่องประชาธิปไตยจากวิทยากร ทำให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้เข้าใจว่าประชาธิปไตยเป็นเรื่องใกล้ตัวอย่างถ่องแท้มากขึ้น

(1.2) การได้ลงมือปฏิบัติจริง (Action) ทำให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นสามด้าน คือ การได้นำความรู้เรื่องประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้จริงในชีวิตประจำวันของตัวละคนในสื่อที่จะผลิตขึ้น ช่วยให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาเรื่องประชาธิปไตยยิ่งขึ้น นับเป็นความเข้าใจในทางปฏิบัติ หลังจากเรียนรู้ทฤษฎีไปแล้วในขั้นตอน Study ทั้งนี้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ยังได้เรียนรู้และเพิ่มพูนทักษะทางการผลิตสื่อ และทักษะในการทำงานเป็นทีมเพิ่มขึ้นอีกด้วย

2. สื่อที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ผลิตขึ้นมีมิติใหม่ไม่ซ้ำกับสื่อที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้เคยค้นคว้ามาถึงสามด้าน ได้แก่

(2.1) ประเภทและรูปแบบของสื่อ : เยาวชนกลุ่มเรียนรู้เลือกผลิต “สื่อวีดิทัศน์” เพราะเป็นสื่อที่มีทั้งภาพและเสียง ซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจจากเยาวชนได้มาก และจะผลิตในรูปแบบ “ละคร” เพราะเยาวชนไม่ชอบสื่อการสอนที่มีรูปแบบเป็นทางการเกินไป ทำให้รู้สึกเบื่อ อีกทั้งยังเลือกผลิตละคร “ขนาดสั้น” เพราะเชื่อว่า เยาวชนมักจะจดจ่ออยู่กับสื่อการสอนได้ไม่นานนัก และสื่อขนาดสั้น จะนำไปใช้ประกอบการสอนได้คล่องตัวกว่าสื่อขนาดยาว นอกจากนี้ เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ยังเลือกผลิตสื่อ “เพลง” เพราะเป็นสื่อเยาวชนนิยมเปิดรับอยู่แล้วเป็นทุนเดิม หากแต่ได้เลือก “แนวฮิปฮอป” อีกด้วย เพราะเป็นแนวเพลงที่สามารถสอดแทรกสาระเชิงเสียดสี ประชดประชัน และขำขัน เข้าไปได้ ทำให้เยาวชนเกิดการจดจำได้ดีกว่าเพลงสอนความรู้ธรรมดา

(2.2) เนื้อหาของสื่อ ที่เน้นให้ประชาธิปไตยเป็นเรื่องใกล้ตัวมากขึ้น : เนื้อหาของ “บทวีดิทัศน์” ที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ร่วมกันสร้างสรรค์ชิ้นนั้น อยู่ในรูปแบบของละครสั้น จำนวน 2 ตอน ซึ่งได้ดำเนินถึงการใส่เนื้อหาเรื่อง “ประชาธิปไตยเป็นเรื่องใกล้ตัว” อย่างชัดเจน นับตั้งแต่ “การกำหนดตัวละคร” ให้เป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้เป็นตัวละครที่มีวิถีชีวิตตรงกับกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด “การกำหนดโครงเรื่อง (Plot)” ที่สร้างให้เรื่องราวในละคร เป็นเรื่องใกล้ตัว

และสามารถเกิดขึ้นได้จริงในชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เรื่องการทำงานกลุ่มกับเพื่อนในห้องเรียน (ในละครตอน ฟังบ้างก็ตื่นะ) และเรื่องการเลือกตั้งประธานนักเรียน รวมถึงการกล้าแสดงความคิดเห็นในทางที่ถูกต้อง (ในตอน ผมมีสิทธิชนะคะ) นอกจากนี้ในด้านของ "การกำหนดแก่นเรื่อง (Theme)" ก็ยังเลือกเอาเนื้อหาที่ใกล้ตัวที่สุดมาใช้ ได้แก่ ในตอนฟังบ้างก็ตื่นะได้สอดแทรกแก่นสาระเรื่อง "เสียงข้างมากเป็นใหญ่ แต่ต้องเคารพเสียงข้างน้อยด้วย" และในตอนผมมีสิทธิชนะคะ ก็ได้สอดแทรกเรื่อง "สิทธิในการกระทำการต่าง ๆ และเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น" ซึ่งเป็นสาระที่หลีกเลี่ยงจากการสอนเรื่องประชาธิปไตยในมิติของการปกครอง หรือการเลือกตั้ง ต่างจากสื่อเดิมในอดีตที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้เคยค้นคว้าและเรียนรู้มาก่อน

(2.3) การเผยแพร่สื่อ ที่เลือกใช้คุณครูในโรงเรียนเป็นช่องทางในการเผยแพร่สื่อวีดิทัศน์ เพราะเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงเยาวชนได้ค่อนข้างแน่นอน เนื่องจากเยาวชนทั่วไปมักใช้เวลาส่วนมากในชีวิตประจำวันอยู่ในโรงเรียน สื่อประเภทการเรียนการสอนจึงเข้าถึงเยาวชนได้มากที่สุด ส่วนในการเผยแพร่สื่อเพลงนั้น ได้เลือกใช้สื่ออินเทอร์เน็ต เพราะเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงเยาวชนได้ในระดับปัจเจกบุคคล และทุกเวลาที่เว้นว่างจากการเรียน

3. กระบวนการสร้างสื่อจากเยาวชนถึงเยาวชนในโครงการนี้ มีกลยุทธ์ ดังต่อไปนี้

(3.1) การความพร้อมให้ผู้ส่งสาร : ถึงแม้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้จะเข้าร่วมโครงการด้วยความสมัครใจ แต่ความกังวลในด้านความไม่รู้ทางด้านเนื้อหา ก็ยังเป็นที่วิตกกังวลอยู่มาก ดังนั้นผู้วิจัยกับวิทยากร จึงต้องช่วยกันสร้างความมั่นใจด้านเนื้อหาให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้มากขึ้นซึ่งกิจกรรมในขั้นตอน Study นั้นนับว่าช่วยคลายความกังวลให้เยาวชนได้เป็นอย่างดี

(3.2) สำหรับทางด้านเนื้อหานั้น กระบวนการต้องเปิดโลกทัศน์ให้เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้เรียนรู้เนื้อหาใหม่ ๆ อยู่เสมอ ด้วยการที่ผู้วิจัยต้องคอยกระตุ้นให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน โดยไม่ปล่อยให้เยาวชนที่มีบุคลิกเป็นผู้นำ ชี้นำจนเยาวชนคนอื่นไม่ได้แสดงความคิดเห็น แล้วหยุดการเรียนรู้ไปในที่สุด

(3.3) ส่วนทางด้านช่องทางการสื่อสารนั้น ผู้วิจัยจะต้องให้เวลากับเยาวชนได้พิจารณาอย่างรอบคอบและรอบด้าน ซึ่งในงานวิจัยนี้พบว่า การพิจารณาถึงข้อดีข้อเสียแต่ละด้านซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทำให้เยาวชนได้เลือกสื่อที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการเปิดรับสื่อของตนเองอย่างลงตัวที่สุด คือเป็นสื่อที่มีรูปแบบบันเทิง (ละคร, เพลง) หนีบห่อสะตูดตา และเข้าถึงกลุ่มเยาวชนได้ทั้งในและนอกเวลาเรียน (สื่อการสอน และสื่ออินเทอร์เน็ต)

(3.4) สุดท้ายควรคำนึงถึงผู้รับสารในทุกขั้นตอน ดังที่ได้อธิบายไปในข้อ 3.1-3.3 ว่าเยาวชนกลุ่มเรียนรู้ได้เลือกสื่อ ออกแบบเนื้อหา และผลิตสื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของเยาวชนทั่วไปให้มากที่สุดเป็นสำคัญ

4. แนวทางการสร้างเครือข่ายเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตยในกลุ่มเยาวชนในจังหวัดเชียงใหม่ คือ การตั้งชมรมขึ้นใหม่ และสร้างเครือข่ายสามด้าน ได้แก่ เครือข่ายออนไลน์ เครือข่ายบุคคล และ เครือข่ายองค์กร

จากงานวิจัยชิ้นนี้ทำให้เกิดข้อค้นพบว่า เมื่อต้องการสื่อสารกับเยาวชน มีปัจจัยที่ควรคำนึงถึง สามประการ ได้แก่ (1) ปัจจัยทางด้านผู้รับสาร คือ การเปิดสื่อทางกายภาพของผู้รับสาร และความสอดคล้องด้านจิตวิทยาของผู้รับสาร เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างสารเป็นอย่างยิ่ง (2) กลยุทธ์การสร้างสื่อสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเยาวชน คือ ต้องสร้างสารที่คำนึงถึงปัจจัยหกครบถ้วน ผู้สร้างสารควรมีบุคลิกภาพแบบ Rhetorically Sensitive และเป็นผู้ที่มีความรู้ครบสองส่วน คือ ความรู้ส่วนเนื้อหา และความรู้ส่วนกระบวนการ พร้อมทั้งยังเป็นผู้ที่คำนึงถึงผู้รับสารในฐานะ “ปัจเจกบุคคล” รวมถึงเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญกับผู้รับสารเป็นหลัก และ(3) กระบวนการ PAR เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการสื่อสารถึงเยาวชน เนื่องจากเป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับการสร้างสารที่มีประสิทธิภาพ ด้วยทฤษฎีความเข้าใจของมนุษย์ และยังสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างสารแบบมีส่วนร่วมอีกด้วย

นอกจากนั้น ผลการวิจัยนี้ยังสามารถนำไปใช้ในงานพัฒนาประชาธิปไตยในกลุ่มเยาวชนไทย ได้อีกหลายแง่มุม อาทิ

- การนำไปใช้โดยตรง คือ การนำสื่อที่เยาวชนกลุ่มเรียนรู้ผลิตขึ้นนี้ ไปเผยแพร่ยังเยาวชนทั่วไปในพื้นที่อื่นให้กว้างขวางยิ่งขึ้น
- การใช้กระบวนการ PAR ที่สร้างขึ้นนี้ เป็นแนวทางในการผลิตสื่อวีดิทัศน์ และสื่อเพลง ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประชาธิปไตยในแง่มุมอื่น ๆ โดยผู้ผลิตอาจจะไม่ใช้เยาวชนด้วยกัน หากแต่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นเยาวชนเช่นเดียวกับงานวิจัยชิ้นนี้
- การใช้กระบวนการ PAR ที่สร้างขึ้นนี้ เป็นแนวทางในการผลิตสื่อที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประชาธิปไตย โดยผู้ผลิตอาจเป็นเยาวชนกลุ่มใหม่ในพื้นที่อื่น ๆ ก็ได้
- แนวทางการสร้างเครือข่ายที่อาจนำไปใช้สร้างเครือข่ายได้จริง หากมีการนำผลวิจัยในข้อนี้ไปขยายให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น ก็อาจจะทำให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตยในกลุ่มเยาวชนเพิ่มขึ้นก็เป็นได้